

XXI. századi magyar forint és angol font bankjegyek összehasonlítása

Ur Máté

*Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, 1088 Budapest, Múzeum körút 4-8.
(urmateur@gmail.com)*

Összefoglaló

Dolgozatom célja a ma használatban lévő magyar forint és angol fontsterling bankjegyek összehasonlítása. A bankjegyek kiemelt fontosságúak a mindennapi életben, talán időegység alatt a legtöbbször gazdát cserélő aprónyomtatványok közé tartoznak. Vizuális kinézetük, megköveteli a megkülönböztethetőséget és az egyediséget. Nem utolsó sorban azonban kezelhetőnek és könnyen használhatónak kell lenniük a társadalom minden csoportja, így a gyengén látók, illetve az idősek számára is. Természetesen korunk viszonyaiból adódóan egy sor biztonsági követelmények kell megfelelniük, melyek megvalósítása nem utolsó sorban a tipográfia segítségével történik. Ez utóbbi kapcsolódik a már fent említett intenzív forgási sebességből adódó roncsolódás megelőzéséhez, melyhez segítséget a nyomtatási eljárás és a használt nyomtatási felület különlegessége ad.

Kulcsszavak: igényesség, megkülönböztethetőség, olvashatóság, biztonság, egyediség, kezelhetőség, elhasználódás.

Abstract

The aim of the text is to make comparison between the Hungarian Forint and the Pound Sterling we use nowadays. According to the importance of banknotes it is necessary to fulfill some essential requirements. Including individual visibility and security. The goal of the text is to analyse if typographic assets and the print methodology help to meet the needs

Keywords: exigentability, modernisation, readability, exactitude, titles

A mai forint fizetőeszköz kialakulása

1946. augusztus 1-jén vezették be az akkor még aranyfedezettel (1 forint = 0,0757575 g színarany) rendelkező forintot. Az aranyfedezet 1982-ben szűnt meg. A forintbankjegyek nyomtatását az MNB megrendelésére az MNB kizárólagos tulajdonában lévő gazdasági társaság, a *Pénzjegynyomda Zrt.* végzi. A nyomtatáshoz szükséges papírt pedig a *Pénzjegynyomda Zrt.* tulajdonában álló *Diósgyőri Papírgyár Zrt.* állítja elő. Az egyre súlyosabb méreteket öltő hamisítás miatt, a Nemzeti Banknak mérlegelni kellett, hogy feladja a hazai bankjeggyártást és külföldi céggel gyártatja le az új sorozatot, vagy költséges beruházással itthon oldja meg. A Nemzeti Bank végül a *Pénzjegynyomda* modernizálása mellett döntött. Az 1990-es évek első felében került sor a *Diósgyőri Papírgyár* és a *Pénzjegynyomda*

rekonstrukciójára, amelynek eredményeként korszerű alapanyagok és új, modernebb technológia alkalmazásával készülhettek el az új sorozat bankjegyei. (*Pénzjegynyomda Zrt.* 2009)

Az első forintbankjegy-sorozat kibocsátása óta történt változások

Az 1946-os évben kibocsátott bankjegysorozat a kezdeti képcseréktől eltérően, (csak a 10 és a 100 forintost érintette) mintegy ötven évig maradt forgalomban. Maga a címlétsor idővel módosult. Az MNB 1953-ban az 50 forintos, 1970-ben az 500 forintos, majd 1983-ban az 1000 forintos, 1991-ben pedig az 5000 forintos bankjegyeket bocsátotta ki. Egy évvel később 1992-ben bevonásra kerültek a 10 és 20 forintos, 1996-ban az 50 forintos, két évvel később 1998-ban pedig a 100 forintos bankjegyek

TIPOGRÁFIA 2009. DECEMBER Ur Máté: A bankjegyek tipográfiája

is. 1997-től indult el az új (mai) sorozat kibocsátása. A bankjegycseréről, valamint az új széria kidolgozásáról majd a gyártásáról 1992-ben született döntés.

Jelenleg csak az 1997-től kibocsátott új bankjegysorozat bankjegyei vannak forgalomban, (az MNB 2007-ben bevonta az 1998-ban kibocsátott és 2000-ben új biztonsági elemmel ellátott 1000 forintos bankjegyet.) azok törvényes fizetőeszközök

Az új forintbankjegy-sor előkészületei

Tekintettel arra, hogy egy új bankjegysorozat létrehozása több szakterület szoros együttműködését igénylő feladat volt, az MNB vezetése az 1990-es évek első felében úgy döntött, hogy a különböző területek szellemi potenciáljának egyesítése céljából az MNB szakembereinek, az okmányvédelem szakértőinek, valamint a *tervezés* és a bankjeggyártás szakembereinek a részvételével *Bankjegyfejlesztő Munkabizottságot* hoz létre. A testület az MNB elnöke mellett tanácsadóként működött a bankjegycsere időszakában.

A bankjegyek az adott ország „névjegyének” is tekinthetők, ezért a bankjegyekre kerülő személyek és a róluk készített portrék vagy más témák kiválasztása a világban mindenhol nagy körültekintéssel történik.

Az új bankjegyek tervezésére *Berényi Róbert*et kérte fel a Központi Bank. Ám az elkészült tervek kevés védelmet nyújtottak a hamisítás ellen, ezért aztán a pengőbankjegyekkel már nevet szerzett *Horváth Endre* terveit valósították meg. A művész munkája nyomán a *rajzok* a kor erőteljesen érvényesített *politikai hangulatát* és bizonyos mértékig a *pengő stílusát tükrözték*: a portrék az első kiadásban munkást és munkásnőt – a modellül szolgáló emberek a Pénzjegynyomda dolgozói voltak – majd a magyar függetlenségi harcok történelmi alakjait ábrázolták. Horváth Endre azonban nem tudta maradéktalanul befejezni megkezdett munkáját. A forintbankjegyek metszése így fiatal munkatársára, későbbi utódjára, *Nagy Zoltánra* marad, aki kellő szakértelemmel el is végezte feladatát. Később az ő nevéhez fűződik az 1969-ben forgalomba került ötszáz forintos címlet tervezése és előoldalának metszése. Az 500 forintos hátoldali képét Gál Ferenc metszette.

A bankjegyek címletei és megjelenésük sokáig változatlanok maradtak. 1983-ban megjelent az 1000 forintos bankjegy, valamint a rendszerváltozás évében, 1990 nyarán pedig az 5000 forintos. Ez utóbbiakat azonban már *Vagyóczky Károly* tervezte, metszésükben pedig *Füle Mihály*, illetve *Bojtos Károly* működött közre. *Vagyóczky*, neves

elődjéhez, Horváth Endréhez hasonlóan a 90-es évek elején lehetőséget kapott egy teljesen új bankjegysorozat tervezésére. Erre szükség is volt, hiszen a régebbi címletek az új sokszorosítási technikákkal – színes fénymásolók, nyomtatók, szkennerek – már meglehetősen könnyen voltak hamisíthatók, de más szempontból is elavultnak számítottak, a viszonylag gyors elhasználódás és az akkor már korszerűtlennek tűnő *nyomatási technika* miatt. *Vagyóczky Károly* a klasszikus hagyományokból kiindulva megújította bankjegyeinket: elő- és hátoldalukat az eddigieknél jobban uralta a *finom rajzolatú*, az *akadémikus látásmódot* tükröző portré és a kép. A szereplők jórészt változtak – II. Rákóczi Ferenc és Széchenyi István kivételével – a korábbi sorhoz képest: a mai bankjegyek előoldalán történelmünk olyan kiemelkedő személyiségei láthatók, akik a magyar pénzkibocsátás történetében jelentős szerepet játszottak, a bankjegyek hátoldalán pedig e személyek életéhez kapcsolódó helyszín ábrázolása jelenik meg. Mindemellett jelentős szakmai sikernek számít, hogy számos, a mai kor legmagasabb követelményeinek megfelelő biztonsági elem is beépült a bankjegyekbe, úgy, hogy ez nem csorbította a bankjegyek *művészi értékét*. (Wikipédia 2009)

Az 1990-es évek közepén sikerült egy új technikai eljárást kidolgozni. A tervező a lehetőleg finom díszítő rajzolatok – idegen terminológiával *guilloche* – előállítására a Pénzjegynyomda számítógépes szakembereinek segítségét kérte, akik el is készítették a szükséges programot. Ez oly mértékű sikert hozott, hogy ma már Nyugat-Európa számos országában – köztük a bankjegykészítés őshazájának számító brit szigeteken is – használják a rajzolatok elkészítésére.

Az új sorozat darabjainak kibocsátási dátuma a képviselt névérték alapján rendre

Címlet/Előoldal	Időpont/Hátoldal
500 	1998. 12 01.
1000 	1998. 09 01.
2000	1998. 02. 01.

TIPOGRÁFIA 2009. DECEMBER
 Ur Máté: A bankjegyek tipográfiája

	
5000	1999. 04. 01.
	
10000	1997. 07. 01.
	
20000	2001. 02. 01.
	

A Vagyóczky Károly grafikusművész tervei alapján készült bankjegyek áttekintése.

A forintbankjegy-sorozat valamennyi címletének mérete azonos (154 mm × 70 mm). Az azonos méret kedvezően befolyásolja a bankjegyek élettartamát és tárolását, csökkenti a bankjegyek feldolgozási és forgalmazási költségét.

A forintbankjegyek előoldalán, mint már említésre került a magyar történelem kimagasló személyiségeinek arcképe látható, hátoldalukon pedig a személyekhez kapcsolódó történelmi színhely. (Magyar Nemzeti Bank 2009)

1. 500 forintos: II. Rákóczi Ferenc, hátoldalán a sárospataki vár;
2. 1000 forintos: Hunyadi Mátyás, hátoldalán a visegrádi reneszánsz palota egy részlete;
3. 2000 forintos: Bethlen Gábor fejedelem, hátoldalán a fejedelem tudósai körében;
4. 5000 forintos: Széchenyi István, hátoldalán a nagyeceni kastély épülete;
5. 10000 forintos: Szent István király, a magyar pénzverés elindítója, hátoldalán Esztergom látképe;
6. 20000 forintos: Deák Ferenc, hátoldalán az 1866-ban megnyílt régi képviselőház épületének metszete.

A forintbankjegyeken jól láthatóan szerepel a névérték számmal és betűvel is kiírva. A betűtípusok minden címlet esetében azonosak a fentiekre vonatkozóan a bankjegy színét felvevő talpas félkövér, verzál, betűtípusról van szó. Valamennyi címletet eltérő színárnyalatban

nyomatják, és különféle biztonsági elemekkel látják el.

Míg a látókat a nagy betűkkel és nagy számjegyekkel írott címletjelzés, addig a gyengén látókat a kézzel is tapintható, címletenként eltérő nyomatok (portré, hátoldali kép, értékjelzés) és a valamennyi címlet hátoldalán (a jobb felső sarokban) ugyancsak kézzel tapintható szimbólumok (körök, négyzetek, vonalak) kombinációja segíti. A szimbólumok, illetve azok kombinációja címletenként eltérő.

A betűnagyság kiválóan tükrözi a feliratok fontossági hierarchiáját, mely egyébként a bankjegy közepén felülről lefelé haladva szemlélhető.

Látható, hogy összességében a címleteket szereplő ábrák és jelek elrendezése nagyrészt egységes. A portrék azonban minden esetben eltérőek s, némi ábraátrendeződést is tapasztalhatunk. Az ezres címlettel kezdődően figyelhetjük ezt meg, mely címlettől kezdve szerepet kap a felirattal rendelkező fémcsíks. Ennek hatására a köztársaság koronás címere némileg beljebb tolódik a bankjegy közepe felé.

Az új sorozat tekintetében alapvetően formabontó, hogy az eddig megszokott szimmetrikus elrendezés helyett az új bankjegyek aszimmetrikusak lettek, felépítésük a nyugati bankjegyekére hasonlít, mely a következő három fő elemből áll: (vízjelmező, értékjelzés, arckép). A bankjegyek sorszámának első betűje minden esetben az adott címletre jellemző azonosító.

A sorozat első három tagjának arculata

A sorozat első tagja az 500 Ft-os bankjegy. A címlet többszínű, összhatásában azonban barnásvörös. A nyomtatás alapjául vízjeles fehér papír szolgált. Tervezője a már említett Vagyóczky Károly mellett Pálinkás György.

1. kép. 500 forint (2001) előlap Forrás: Wikipédia (2009)

A bankó előoldalán, (1. kép) a baloldalon elhelyezkedő vízjelmező körül sárga és vörös, színek dominálnak. A szövegtükör körül kék és sárgászöld, jobbra pedig sárga és kék alapnyomat található. A bankjegykép barnásvörös, a szegélyek mintáiban, melyek egyfajta keretet adnak a bankjegynek, mikro írással ismétlődő felirat kapott helyett talpatlan groteszk betűtípussal, verzállal

szedve: MAGYAR NEMZETI BANK. Ez megkönnyíti a mikro karakterek olvashatóságát. Jobb oldalt fent találjuk az átnézőjelet. Bal oldalt a vízjelmező fölötti piros rozetta helyezkedik el. A benne lévő rejtett kép megfelelő helyzetben az MNB feliratot rajzolja ki. Betűtípusa szintén talpatlan groteszk félkövéren szedve. E mellett a koronás magyar címer látható középen értékjelzés számmal és betűvel valamint különböző feliratok: aláírások, keltezés és a büntetési záradék találhatóak. Ezekben az esetekben talpas betűtípusokról beszélhetünk, és a fent említett feliratok közül mindegyik verzállal szedett. A legnagyobb betűmérete a számmal írt értékjelzésnek van, ezt követi az értékjelzés betűvel, majd még kisebb a dátum pirosan szedve illetve a büntetési záradék. 2001-óta a bal oldali MNB jelzés optikailag változó festékekkel készül, melynek hatására azt a rátekintés szögétől függően arany vagy zöld színben látjuk.

2. kép. 500 forint (2001) hátlap Forrás: Wikipédia (2009)

A bankjegy hátoldalán (2. kép) a vízjelmező körül lilásvörös, közepén kék és vörös, balra pedig kék és sárga alapnyomat látható. Balra fenn az átnézőjel párja található. Jobbra a csökkent látóképességűeket segítő barnászöld azonosító-jel, mely ez esetben háromszor három darab koncentrikus kör. Balra középen helyezkedik el a sárospataki várat ábrázoló metszet, melyben alul, ovális rozettában értékjelzés található. A szám itt azonos betűtípussal, de világos árnyalatban és kisebb betűtípussal jelenik meg. Az előoldalon, két helyen pirosan szedve egy két betűből és nyolc számból álló jelzősor kapott még helyet. UV fényvel a vízszintes számok narancsvörös, a függőlegesek vörös, a jelzőrostok kék, vörös és zöld színben fluoreszkálnak. A bankjegy harmadánál biztonsági szál fut végig melynek felirata: MAGYAR NEMZETI BANK a más helyeken már megszokott tipográfiai módon. A vízjelen keresztül: II. Rákóczi Ferenc arcképe

3. kép. 1000 forint (2009) előlap Forrás: Wikipédia (2009)

látható valamint UV fényvel világoszöld, vagy vörös színben fluoreszkáló, lovas kuruc jelenik meg a bankón.

Az 1000 Ft-os bankjegy szintén többszínű, összehatás kék, vízjeles fehér papírra nyomtatva. Tervezésében Vagyóczky Károly mellett Lengyel György vett részt.

A pénz elülső oldalán (3. kép): a vízjelmező körül kék és világoskék, színek váltakoznak a szövegtükör körül kék és sárga, jobbra pedig kék alapnyomat, látszik. Középen egy Corvina kódex lapjának díszítő elemei, szövegrészei és Mátyás király címere sárgásan látható. A kódexrészlet betűtípusa az annak megfelelő és korhoz illő gót típus. Jobbra fenn az átnézőjel szerepel, a vízjelmező fölött pedig vöröseslila rozetta, melyben az MNB felirat látható mellette koronás magyar címer, középen értékjelzés, felirat, aláírások, illetve keltezés és a büntetési záradék található. Jobb oldalt Mátyás király arcképe, felirat és értékjelzés kapott helyet. A betűtípusok az előzőekkel megegyeznek. A koronás címer azonban némileg beljebb kerül, hiszen szerepet kap a már említett fémcsík a bankjegy egynegyedénél a vízjel terület mellett. A legújabb fémcsík esetében a koronás magyar címer illetve az értékjelzés számmal látható, mely utóbbi ezüstös színűen függőlegesen is szerepel illetve szalag formában spirálisan is megjelenik. A fémcsík bal oldalán egysoros, jobb oldalán kétsoros levélmintázat látszik, bennük ismétlődő értékjelzés vagy felirat kapott helyet MNB/1000. A függőlegesen és vízszintesen megjelenő két betű és nyolc szám alkotta jelsor szürkés zölden jelenik meg ellentétben az előzőekkel.

A bankjegy hátoldalán (4. kép) a vízjelmező körül világoskék, közepén sárga, balra kék alapnyomat van. A szegélyek mintáiban mikro írással ismétlődő felirat EZER FORINT középen szintén egy Corvina kódex lapjának díszítő elemei, szövegrészei tűnnek elő. Jobbra a csökkent látóképességűeket segítő sötétkék azonosító-jel, balra a Visegrádi Hercules kút közepén

4. kép. 1000 forint (2009) hátlap Forrás: Wikipédia (2009) pedig egy díszes kódex iniciálé, mely egy C betűt formáz. Felettük és alattuk értékjelzés számmal, alul pedig betűvel is szerepel. A hátsó oldalon lévő ábrák megnevezése talpas verzállal szedett minden esetben elhelyezkedése azonban a kép kiterjedésétől függően változó.

TIPOGRÁFIA 2009. DECEMBER

Ur Máté: A bankjegyek tipográfiája

Az előoldali vízszintes számok UV fényen narancsvörös, a függőlegesek vörös, a jelzőrostok kék, vörös és zöld színben fluoreszkálnak. A bankjegyet úgyszintén harmadolja biztonsági szál, felirata: MAGYAR NEMZETI BANK. A vízjel területen Mátyás király arcképe illetve UV fényen világoszöld, vagy vörös színben fluoreszkáló Hunyadi címer: a csőrében gyűrűt tartó holló tűnik elő. A vízjelmező fölötti rozetta felirata optikailag változó festékekkel készült a rátekintés szögétől függően vöröseslila vagy sárgászöld színű.

Az ötszázashoz hasonlóan 2000 Ft-os tervezésben is Pálinkás György vett részt. A pénz előoldalán (5. kép) a vízjelmező körül sötét és világos okker színek jelennek meg, a szövegtükör körül kék

5. kép. 2000 forint (2002) előlap Forrás: Wikipédia (2009) és világosbarna árnyalatokat látunk, majd jobbra sárga és világosbarna alapnyomat következik. Az eddig megszokott helyen jobb oldalt található az átnézőjel. A vízjelmező fölött barna rozetta, melyben megfelelő helyzetben az MNB felirat látható. Mellette ezüstsínű hologram fémcsík, melyet először

6. kép. 2000 forint (2002) hátlap Forrás: Wikipédia (2009) az 1000Ft-osnál láttunk és, amelyben a rátekintés szögétől függően, ismétlődő elemként a koronás magyar címer vagy MNB felirat jelenik meg. Balra a csík mentén függőlegesen ismétlődő értékjelzés szerepel számmal, talpatlan betűtípussal: 2000.

A hátoldalon (6. kép) a vízjelmező körül szürkésbarna, vörösesbarna, közepén világoszöld, balra sárga és világosbarna alapnyomat látszik. Vörösesbarna mezőben ismétlődő függőleges hullámzó barna felirat kapott helyet: MNB. A bankjegykép a hátoldalon összességében barna, a szegélyek mintáiban mikro írással a KÉTEZER FORINT felirat ismétlődik. Jobbra a csökkent látóképességüket segítő sötétbarna azonosító-jel, balra a fő motívum, a Madarász Viktor festménye alapján készült rézmetszet helyezkedik el. A képen

Bethlen Gábor tudósai között, felette értékjelzés és felirat található. A kép címe ezúttal felül csaknem középen helyezkedik el.

Jobbra a pénzjegy harmadánál barna guilloche rozettában értékjelzés: 2000. Ezt az előzőekben nem láttuk, míg a sorozat első elemén azonban szerepelt. Jobb oldalt alul a készítőkre történik utalás groteszk betűtípussal PÁLINKÁS GY. SC VAGYÓCKY K. DEL

UV fényen: a vízszintes alapvetően narancsvörös számok, illetve a függőlegesek vörös a jelzőrost kék, vörös és zöld színben fluoreszkálnak. A vízjel mezőben: Bethlen Gábor arcképe, 2002-től UV fényen pajzsban Bethlen Gábor címere: kardot tartó páncélozott karó fluoreszkál világoszöld, vagy vörös színben

A sorozat további három darabjának vizsgálata

Az 5000 Ft-os összehatása zöldes lila, tervezője: *Vagyóczky Károly és Bojtos Károly*

Előoldalán (7. kép) a vízjelmező körül szürke, a szövegtükör körül halványkék és zöld, jobbra szürke és zöld alapnyomat található. A szegélyek mintáiban mikro írással ismétlődő feliratként az értékjelzés jelenik meg: ÖTEZER FORINT.

7. kép. 5000 forint (2005) előlap Forrás: Wikipédia (2009) Utóbbi szegély az előzőekhez képest lerövidül, hiszen a kép ez esetben nagyobb teret foglal el. Az ezres hátoldalán a betűvel írt értékjelzés ebbe a szegélybe ékelődik bele. Az utóbbi kettő esetében pedig a szöveges jelzés a bankjegy tetejére kerül. Míg az ezres tekintetében a számmal írt értékjelzés a hátoldalon kétszer is előfordul utóbbiakban csak egyszer.

8. kép. 5000 forint (2005) hátlap Forrás: Wikipédia (2009) A különbség itt azonban a pozíció, hiszen azok felcserélődtek adódva egyébként a képek megfelelő kiterjedéséből. Az előoldali rozetta szintén

TIPOGRÁFIA 2009. DECEMBER

Ur Máté: A bankjegyek tipográfiája

megtalálható, melyben változatlanul az MNB felirat kapott helyet.

Jobb oldalt *Széchenyi István* arcképe F. Amerling festménye alapján látható. A hátoldalon (8. kép) nagycenki *Széchenyi-kastély* rézmetszete található.

Az utolsó előtti darab *Lengyel György* közreműködésével készült el.

Előoldalán (9. kép) a vízjelmező körül kék és szürke, a szövegtükör körül kékeslila, jobbra vöröseslila az alapnyomat. A bankjegykép kék és lila. A vízjelmező fölötti rozetta kék alapú, melyben megfelelő szögben ugyancsak az MNB felirat látható. Mellette ezüstös kék és lila színű hologram fémcsík, osztja a bankjegyet, amelyben a rátekintés szögétől függően, ismétlődő elemként a koronás magyar címer vagy az MNB felirat jelenik meg. A fémcsík bal oldalán függőlegesen ismétlődő értékjelzés: 10000 jelenik meg

9. kép. 10000 forint (2001) előlap Forrás: Wikipédia (2009) ezüstösen. Középen az értékjelzés és felirat az eddigi elöltnézeteknek megfelelően, a fémcsíkhöz és a portréhoz viszonyítottan középre igazítva helyezkednek el.

10. kép. 1000 forint (2001) hátlap Forrás: Wikipédia (2009)

A jobb oldali képsíkban Szent István arcképe zárja a kompozíciót. A hátoldalon a vízjelmező körül kék, mellette szürke, a többi részen kékeslila alapnyomat látszik. A szegélyek mintái újfent rövidebbek alul felül, bennük mikro írással ismétlődő felirat: MAGYAR NEMZETI BANK található az eddigiékhöz képest még kisebb betűmérettel. Középen *Esztergom látképének* Hubert Sattler festménye alapján (10. kép) készült rézmetszete áll, felette értékjelzés számmal és betűvel. A képfelirat alul balra igazítva kapott helyet. Az elrendezés a kétezreshez hasonló, a számérték jobbra helyezkedik el a felirat mellett. A címleten már két rozetta található balra és jobbra, melyekben értékjelzés szerepel. A jobb oldali rozetta az eddigiéktől eltérően álló ellipszisként jelenik meg.

Az árnyalatuk eltérő, de összképében kékeslila guilloche. UV fényvel a vízszintes számok narancsvörös, a függőlegesek vörös, a jelzősorok kék, vörös és zöld színben fluoreszkálnak. Biztonsági szál felirata továbbra is: MAGYAR NEMZETI BANK. Vízjelben I. Szent István arcképe teszi a bankjegyet szimmetrikussá. UV fényvel az Esztergomi Dóm körvonalrajza világoszöld, vagy vörös színben fluoreszkál.

11. kép 20000 forint (2004) előlap Forrás: Wikipédia (2009)

20000 Ft-os főbb színei a narancssárga és lila. Tervezésében *Pálinkás György* segédkezett.

A frontális oldalon (11. kép) balról jobbra haladva szürke, lila és narancssárga alapnyomat látható. A bankjegykép ugyanakkor kékeszürke árnyalatú. A jobboldali elülső rozetta ezúttal szürkés lila. Jobbra Deák Ferenc arcképe látható. Az elrendezés az eddig leírtakkal, vagyis a nyugat-európai sémával megegyezik.

A hátoldali (12. kép) szegélyek mintáiban mikro írással ismétlődő felirat a „HÚSZEZER FORINT”. Érdeemes megfigyelni, hogy a szegély ebben az esetben már nem egyenes, hanem enyhén hullámzó megjelenésű. A felső szegély a baloldalon is folytatódik, közrefogva a számmal jelzett értékjelzést. Különbség az eddigiéktől, hogy a betűvel kiírt érték lekerül a bankjegy aljára, ugyanakkor marad továbbra is középen. A középső kép a régi képviselőházat ábrázoló metszet. Megfigyelhető hogy a hátoldali rozetták az értékjelzésekkel eltűnnek és egy másik fajta hatszögletű rozetta kerül a bankjegy második

12. kép 20000 forint (2004) hátlap Forrás: Wikipédia (2009)

harmadához, mely azonban nem tartalmaz értékjelzést. A vízjelben Deák Ferenc arcképe jelenik meg, UV fény alatt pedig a vízjelmezőben *biedermeier* stílusú öltözékben sétáló pár képe világoszöld, vagy vörös színben fluoreszkál

Minden bankjegy tekintetében megfigyelhető, hogy a 2001 után kibocsátott címleteken már nem

tüntetik (13. kép) fel az aláírók titulusát. Egészen addig, a titulus fekete színnel verzállal a középén elhelyezkedő feliratoknak megfelelő talpas betűtípussal szerepelt.

13. kép. Aláírások egy 1998-as és egy 2001-es tízezresen. Az előbbin még szerepelnek, az utóbbiról már hiányoznak az aláírók titulusai. Forrás: Wikipédia (2009)

Tipográfiaailag releváns biztonsági elemek elemzése

A biztonsági elemek segítségével a valódi bankjegyek könnyen azonosíthatók. A biztonsági elemek használata megnehezíti a bankjegyek hamisítását. A bankjegyeket különleges, ún. bankjegypapírra, vagy biztonsági papírra nyomtatják, amely a textiliparban is használatos növényi rostokat, elsősorban gyapotot tartalmaz. Ez teszi lehetővé, hogy a bankjegy hosszú ideig felismerhető, forgalomképes maradjon annak ellenére, hogy kézzől-kézre jár, és használat során esetleg hajtogatják vagy meggyúrik.

A bankjegypapírba ágyazott *biztonsági szál* a bankjegyet fény felé tartva könnyen ellenőrizhető, átnézetben ugyanis folyamatos vonalként látszik. Felületén mikro írással a „Magyar Nemzeti Bank” felirat olvasható. Betűtípusa groteszk talpatlan a megjelenés színe pedig fekete.

A forintbankjegyeken speciális eljárást, úgynevezett *metszetmélynyomtatást* is alkalmaznak. Ennek az eljárásnak következménye, hogy a valódi bankjegyek meghatározó nyomatrészeinek (portré, értékjelzések, köztársasági címer, hátoldali kép) felületén a festékréteg tapinthatóvá válik.

A legkisebb címlet kivételével a forintbankjegyeket *hologram hatású fémcsík* (15. kép) is védi. A csík felületén – a rátekintés szögétől függően – a köztársasági címer, vagy az „MNB” felirat látható.

15. kép. Hologram hatású fémcsík, amelynek felületén az MNB felirat és a Magyar Köztársaság címere látható. A csík bal oldalán a 20000 értékjelzés olvasható. Forrás: MNB (2009)

Valamennyi címleten található *mikro írás* valamint *illeszkedő jel*. A forintbankjegyek elő- és hátoldalán egyaránt több helyen is megtalálható a mikro írás, mely nagyító használatával, kb.

nyolcszoros nagyításban válik olvashatóvá. A mikro írás minden esetben groteszk betűtípus és verzállal szedett megkönnyítve ezzel az apró betűk olvasását.

Az illeszkedő jel a bankjegy elülsőoldalán a jobb, a hátoldalán a bal felső sarokban található. A jel önmagában értelmetlen ábratöredék. Ha azonban a bankjegyet fény felé tartjuk, a töredékek egymást kiegészítve, átnézetben egy „H” betűt alkotnak. (14. kép) (A „H” betű a „Hungary” azaz Magyarország szóra utal.)

14. kép. Illeszkedő jel, vagyis a bankjegy elő- és hátoldalára nyomtatott ábratöredékek, amelyek átnézetben H betűvé egészítik ki egymást. Forrás: MNB (2009)

Jelentkező problémák és kritikák a bankjegyekkel kapcsolatban.

A szűkebb értelemben vett tipográfia és a helyesírás tekintetében nem egy kifogást lehet említeni és szemügyre venni.

Felmerülhet a kérdés mennyire releváns a 200-as illetve a 2000-es bankjegy tekintetében az informális *kétszáz* illetve *kétezer* szóhasználat. A nyelvtanilag helyes értékjelzés a *kettőszáz* illetve a *kettőezer* volna melynek természetes következménye a tipográfia felől, hogy több karaktert kellene elhelyezni ugyanakkora rendelkezésre álló felületen.

Érdekes továbbá megfigyelni, hogy az ötezer forintos bankjegy hátoldalán hibásan, kötőjel nélkül szerepel *"a nagycenki Széchenyi-kastély"* felirat. Ezt a későbbi kiadásokon sem javították ki.

A brit fontsterling bankjegyek elemzése

Címlet/Előoldal	Címlet/Hátoldal

TIPOGRÁFIA 2009. DECEMBER

Ur Máté: A bankjegyek tipográfiája

A font bankjegyek tekintetében az első tényező, amit észreveszünk, hogy a címletek mérete az értékjelzéseknek megfelelően változik. A címletek ez esetben is különböző színűek. Minden egyes bankjegy előoldalán a különböző színek balról jobbra II. Erzsébet királynő portréja felé haladva egységesen szürkés alapnyomatba csúsznak át. Ebből következően a címletek előoldala egységes abból a szempontból, hogy azokon minden esetben II. Erzsébet jelenik meg azonos ábrázolásban. A legkisebb címlet esetén a baloldali alapnyomat zöld a többi esetén rendre narancsos, lila illetve vörös. A címletek bal felső sarkában található az értékjelzés számmal, a valutaazonosító jelet követve. A jobb felső sarokban már kisebb betűmérettel, de azonos groteszk betűtípussal megint feltűnik az értékjelzés. Ezúttal azonban £-jel nélkül. Apró különbség, hogy az ötvenes címlet esetében a betűméret nem változik a húszas esetén pedig a jobb oldali számérték kontrasztot képezve lilán jelenik meg a szürkés hátérben.

Érdeemes a font bankjegyeken megfigyelni a különlegesen díszes betűtípust melynek kialakítása feltehetően tükrözi a régi korok hagyományaihoz való egyfajta ragaszkodást illetve remekül visszaadja a szóban forgó ország államformájának az alkotmányos monarchiának tekintélyelvűségét, s egyúttal a királyság intézményi pompáját és hatásköri formalitásának paradoxonát. Különös, hogy a bankjegyeken akár vízjelként akár hologramként vagy dombornyomásként feltűnő számértékek betűtípusai eltérőek. Ehhez hasonló a különböző módon megjelenő font szimbólumok betűtípusbeli diverzitása is. Az előoldalon minden esetben koncepciózusan egységes arculatot mutatva díszes betűtípussal jelenik meg a felirat. A hátoldalak azonban némi elkülönbözést mutatnak. A jobb oldali térben minden egyes esetben más személyiség portréja szerepel a középre igazított betűvel megjelölt érték és a Bank of England felirat a forintéhoz hasonló talpas betűtípussal jelenik meg verzállal. A felirat kötőszava minden esetben elüt a szó szerkezet többi tagjától. Ez a kézírásához hasonlóan jelenik meg. A hátoldalakon a jobb és a bal sarokban is az értékjelzés számmal jelölt a font szimbólum kíséretében. Az értékjelzés betűvel

minden esetben középre igazítottan szerepel. A vízjel terület egységesen középen alul ovális alakban helyezkedik el. A királyi pecsét szimbóluma minden bankjegy előoldalon azonos helyen szerepel, különböző geometriai formákba ékelve. A színek a bankjegy alapszínéhez igazodnak. Az alakzatok rendre: zöld kör, narancssárga rombusz, lila négyzet és vörös hegyesszögű háromszög. A szimbólum az E illetve R betűt tartalmazza talpas betűtípussal félkövérén. A két betű között egy római kettes szerepel minden oldalról középre igazítva. A jelkép középpontosan szimmetrikusnak tekinthető.

Alapvetően elmondható, hogy az elrendezés beleillik a nyugati bankjegyeképek hármasságába, ugyanakkor az egyes elemek segítségével összképpileg a szimmetria is felfedezhető a bankjegyeken. (Bank of England 2009)

A királynő portréja alatta található a mikro írás, mely már egyszerű nagyító alatt láthatóvá válik. Az adott címlet névértékét láthatjuk számmal illetve betűvel spirál alakban. Végül az utolsó pontban az elő- és hátoldalon a forinthez hasonlóan ábratöredékeket találunk melyek a brit fizetőeszköz esetében annak szimbólumát a £-jelet rajzolják ki.

Összefoglalás

A két ország fizetőeszközének vizsgálatakor, hasonlóságokat láttunk az arculatukat, illetve az alkalmazott tipográfiai elemek elhelyezésének formaiságát tekintve. A dolgozat elején előrevetített követelményeknek mindkét sorozat maradéktalanul megfelel. Eleget tesznek a vizuális megkülönböztethetőség követelményének és egyediek. A társadalom minden csoportja, így a gyengén látók, illetve az idősek számára is kezelhetőek és könnyen használhatóak. Végül megfelelnek a kor biztonsági követelményeinek. Különbségek mindössze a bankjegyek vizualitásában fedezhetők fel, melyek kialakításának koncepciója mindegyik ország tekintetében magától értetődő, s a vizualitás megfelelően hordozza az elérni kívánt célokat. A vizualitás megfelelően szolgálja az elkülönülés és egyediség követelményét, valamint a megjelenés kellően reprezentálja a különböző állami berendezkedésből fakadó eltérő mértékű tekintélyelvűséget.

Hivatkozások

Bank of England (2009)

<http://www.bankofengland.co.uk/banknotes/current/index.htm>

TIPOGRÁFIA 2009. DECEMBER
Ur Máté: A bankjegyek tipográfiája

Magyar Nemzeti Bank (2009) Legutóbbi lehvás
2009. december 01., URL:
[http://www.mnb.hu/Engine.aspx?page=mnbhu
_altalanosinformaciok&ContentID=10727](http://www.mnb.hu/Engine.aspx?page=mnbhu_altalanosinformaciok&ContentID=10727)

Pénzjegynyomda Zrt. (2009) Legutolsó lehvás
2009. december 01., URL:
<http://www.penzjegynyomda.hu/tortenet.html>

Wikipédia (2009) Tipográfia. Legutolsó frissítés:
2009. október 28., 07:21. URL:
[http://hu.wikipedia.org/wiki/A_magyar_forint_
p%C3%A9nzjegyei](http://hu.wikipedia.org/wiki/A_magyar_forint_p%C3%A9nzjegyei)